T R S A T.

Na iztočnoj strani Rieke, iznad hladne Rječine, uzdiže se strmo kamenito brdo, kojemu stiene padaju mjestimice gotovo osovno. Na tjemenici toga brda, a 140 m. visoko, stoji od pradavnih vremena Trsat, crkva Majke božje lauretanske, samostan franjevački i župna crkva sv. Jurja, sagradjena već u trinaestom vieku. Prošav susačkim mostom, pada ti u oči povisok portal, nad kojim je uklesan kip bl. dj. Marije; ovuda se uzlazi preko 412 kamenitih stuba čudotvornoj Majci božjoj.

Ulazi se dosta mučno. Od jednoga reda stuba do drugoga mala je prostorina sa kamenitim klupama, na kojih hodočastnici u hladu šestilja i koprivića odmaraju. Prve je stube gradio god. 1531. kapetan kliški Petar Kružić, koji je iste godine dao sagraditi i petu kapelicu na čast sv. Nikoli, dočim je Nikola Frankapan treću u trinaestom vieku podigao.

Nekako u sredini stubah odvaja se drugi put prama crkvi sv. Jurja k vrtovom i vinogradićem, što se pod stiene trsatskoga grada utisnuše. Oko, koje se na sivih stienah naokoličnih vrhova utrudilo, rado pase na toj maloj, a bujnoj oazi, dočim se drevni Trsat pust i niem ztiče okrunjen onim južnim azurnim nebom, zrijuć na podnožnu si Rieku, sinje more, kvarnerske otoke i ponosnu Učku goru.

Čim se više uzpinješ, tim te većma iznenadjuju masline, zamašni koprivići i šestilji, koji su u Primorju ondje najbujniji. Došav na jedan zaravanjak, ulaziš u cvietnjak i zagledaš crkvu Majke božje lauretanske okruženu milovidnim cipresama. Unišav iznenadjuju te slike predočujuće razne morske nesgode i nesreće, u kojih se Majka božja mornarom prikazala. Ima tu kistom predočenih nesreća s kojih čovjek protrne, gledajuć, kako silno valovje brod zalieva, kako roba morem pliva ili oluja razkidana jadra ponaša; kako polomljeno jarbolje s visine pada, a zdvojna mornarica ipak nastoji, da se spasi.

I mornarova žena, kad primi prvi list od muža, hiti na Trsat, pada na koljena pred čudotvornom Majkom božjom, da joj se zahvali, što joj muž sretno preplovio daleko i debelo more.

Svetište je odieljeno od broda rešetkama, straga mu glavni žrtvenik, a u uložnici kip Majke božje, kojeg da je na cedrovini slikao evangjelista Luka, a poklonio g. 1367. papa Urban V. Na kipu ima briljanta, hiacinta, smaragda, topasa i zafira i mnogo je toga darovao Antun Klemento, kralj saksonski. Priča se, da je papa Pio V. dopustio biskupu od Coimbre, Ivanu Suarezu, da si jedan dragulj uzme, nu učiniv to, prikaže mu se Majka božja, te mu naloži, da ga povrati. Taj je dragulj danas kovnom pločicom pričvršćen. Kip Majke božje vidi se samo na velike blagdane, dočim ga inače štiti druga slika, koja se takovom prilikom digne.

Oltar gradjen od mramora poklonio je zagrebački sudac Ivan Uzulin, g. 1692., kako nam to spomen ploča tumači. U oltaru čuva se srebrni relikvarij sa moćima od 36 svetaca. Darovala ga g. 1570. Barbara Despotovica, gospodarica Raše.

U svetištu zaustavlja se oko na crvenoj nadgrobnoj ploči na kojoj uzčitasmo:

Obitus Martini	Obitus Bartholomaei
MCCCCLXXIX	MCCCCLXXIII.
Octobris IIII.	Martii XXII.

U ploču uklesan je lik Martina Frankapana i njegove žene Uršule, stajasmo dakle pred grobnicom utemeljitelja samostana trsatskoga, u kojoj počiva i njegov brat Bartol, nadalje hrvatski ban Nikola Frankapan i žena mu Elisabeta, rodjena Petuhi*.

Razgledaš li se svetištem, opazit ćeš u jednom kutu ogromnu zavjetnu svieću — voščanicu junaka Mile Parisevića, koja je dospjela ovamo ovako: »Kad su Turci g. 1527. po drugi put navalili na grad Klis u Dalmaciji, imali su kod sebe diva Bakotu, koji je Klisane na mejdan izazivao. Turci su se toliko u njegovo junačtvo pouzdavali, da su obećali otići izpod Klisa, ako tko Bakotu svlada. Nadje se Mile Parisević, koji se zavjetova Majci božjoj trsatskoj, da će joj posvetiti onoliku voščanicu, kolik je onaj div turski, ako mu Bog dade da ga svlada, i Mile ga svlada na očigled obih vojska. Turci ostave Klis, a Mile održa rieč (Smičiklas: Povjest Hrvatska).

S lieve strane svetišta mala je kapelica sv. Antuna, koju je sagradio Franjo knez Frankulin, podkapetan grobnički, koji je tu i sahranjen. Na lievo od ove crkvice oltar je sv. Petra podignut Petrom Kružićem. Tu ćeš zagledati dvie nadgrobne ploče od biela mramora: lieva je bana hrvatskoga Nikole Frankapana, desna njegove žene — banice Elizabete rodjene Petuhi.

Uklesan lik predočuje nam Nikolu u oklopu sa kacigom na glavi. Poduprt o bokove, drži u lievoj ruci dugačak mač, a u desnoj banski stieg. Desno od glave uklesan je grb, a pod nogama (bez godine sliedeći) napis: »Hic jacet Dus Nicolaus de Franghapanibus Vegliae, Segniae, Modrusiae Comes«.

Banicu nam predočuje lik u dugačkoj haljini, sa naborastim širokim rukavima oko glave dugačkim rubom i u na krst složenim rukama. Banica bijaše dakle sahranjena u narodnom odielu, kakovo još i danas nose Hrvatice na otoku Krku. Nadgrobna ploča, u koju je uklesan s lieve strane grb Frankapanski, a s desne zviezda, grb porodice Petuhi, ima na rubu ovaj napis: »Hic jacet Helisabet Petuhi consors spectabilis et magnifici Dni Nicolai Comitis de Frangepanibus. Vegliae, Segniae, Modr. Comitis : Z : Que obiit die XVIII. Decembris Anno MDCXIII.«

Nu ovo nije možda grobnica bana i banice, već su ovamo nadgrobne ploče prenešene zato, da se ne izližu, dočim njihovi ostanci počivaju u svetištu, u obiteljskoj grobnici.

Nikola bijaše hrvatskim banom. Buduć veliki prijatelj crkve i redova, utemelji po naputku zagrebačkih jezuita zavod za odgoj plemićke mladeži (kr. konvikt), predav ga u njihove ruke. Osim drugih crkava i samostana, poljepša kao gospodar trsatski i crkvu i samostan na Trsatu, te je tu utemeljio žrtvenik sv. Nikole, kojemu je nadvojvoda Ferdinand u dragocienoj posudi od srebra poklonio prst istoga svetca.

Godine 1647. zaputio se u Požun na sabor i tu obolio. Pošao se liečiti u Beč, gdje i umre, ostaviv oporučeno za svoj sprovod i siromake 17.000 for. Brat Vuk dade mu tielo položiti u dragocjeni bakreni lies, te ga velikom svečanošću dovedoše u Bosiljevo, a od tud na Trsat, sahraniv ga sjajnim načinom u raki pradjeda Martina Frankapana.

Tom prilikom izvjesiše kod žrtvenika sv. Nikole i crni banski barjak, a do njega dvosjeki pozlaćeni mač i bansko žezlo, nu svega je toga žalibože još prošloga vieka nestalo**.

Fra Glavinić, pisac poviesti trsatske, pripovieda nam, što su našli u obiteljskoj grobnici prigodom Nikolinog pogreba. Dva bijahu liesa, ali već trošna. S desne strane bijahn kosti

* Pomenuti napis stoji vrh ploče, dočim je u sredini izlizani dio glasio ovako: „Hic tumulo jacent ossa, Comitesque Illustres Segniae, Modrusiae, totiusque Croatiae Donarunt Martinus & Bartholomaeus per orbem nomina ejus illustrant, Conventus Marie Fautores Seraficique fuere". (I. Janković: Nekoliko crtica o sadašnjosti i prošlosti Trsata p. 8.)

** U jednoj listini samostanskoj sačuvan je napis, što bijaše uvezen u barjak, a glasi (po Jankoviću) ovako: „Illustrissimus Comes ac Dominus Nicolaus de Frangepanibus, Trsacz, Segniae, Vegliae et Modrussiae Perpetuus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius, Camerarius Colonellus, Con-Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Bannus. Annum agens 63. Vienne 16. Aprilis 1647 mortuus et hic Tersacti in Avitis Majorum suorum sepulchris tumulatus est".

Uzlaz na Trsat.

Martina Frankapana, s lieve njegovog brata Bartola. Sjeverno ležaše Uršula, žena Martinova, imajuć u ruku križ od ebanovine. O vratu imala je zlatan križ, na ruci tri dragocjena prstena.

Od onda do danas ne bijaše nikoga u grobnici, jer se težko otvara, leže na nadgrobnim pločama željezne rešetke, što diele svetište od broda crkve.

Od znamenitih muževa počivaju u trsatskoj crkvi i četiri biskupa kao dobrotvori samostana i crkve čudotvorne Majke božje. Tu je Ivan Agatić († 1649)*, Petar Mariani († 1664), Ivan Smoljanović († 1676), dvorski kapelan i ljubimac kneza Nikole Zrinskoga, te Franjo Čikulin.

U crkvi sahranjena je i glava Petra Kružića, kapetana kliskoga i gospodara lupoglavskog, koji se je pred Klisom htio biegom spasiti, nu Turci mu brodicu stignu i glavu mu odrube, koju mu poslije sestra Katarina za 1000 dukata odkupila i na Trsat poslala.

Crkva Majke božje lauretanske.

U XIII. vieku stajaše na Trsatu prazno mjesto, zvano Ravnica, gdje se u noći 10. svibnja g. 1291. ukaza nevidjenim čudom kućica nalik crkvici. Sagradjena od prosta kamena s

* Neki čitaju „Agatić“, drugi opet „Agalić“, nu mi držimo, da valja pisati Agapić, koji bijaše svakako Primorac. U Bakru iza crkve sv. Andrije ima jedna kućica na kojoj je u nadvratnicu uklesano ime: Juraj Agapit (ć). Napis je glagolski i potiče iz XVI. vieka.

jednim prozorom i vratima, a urešena malim zvonikom, nije ta kućica imala krova. Na zidu bijaše modro obojadisana daska zlatnim zvjezdicama, bijaše tu i oltar ukrašen slikom bl. dj. Marije i sv. Ivana i na zidu jedan križ latinskim napisom. Nitko si postanak te crkvice nije umio protumačiti, dok tamošnji kurator kod crkve sv. Jurja, Aleksandro de Georgio (Jurjević?), kojega nam u svetištu s lieve strane predočuje slika, ne naviesti pobožnomu puku, da mu se bolestnu u snu prikazala Majka božja, rekav mu, da je to ista kućica, u kojoj je ona s Isusom i Josipom u Nazaretu stanovala; dalje da mu ne reče ništa, ali mu povrati zdravlje. Čudo to razglasi se po svem kršćanstvu.

Pripovieda se, da je Nikola Frankapan odaslao u Nazaret povjerenstvo od tri lica, koje je župnik Aleksandro vodio. Ono je imalo ustanoviti, da li je kućica nazaretska jošte na svome mjestu. Povjerenstvo se osvjedočilo, da je kućice nestalo i da trsatskoj duljinom i širinom podpuno odgovara.

Prva slika s desna u svetištu taj nam čin predočuje. Niko la Frankapan stoji u krugu povjerenstva, a jedan mu član pokazuje nacrt, što su ga u Nazaretu snimili. Na lievo vidi se na Ravnici temelj kućice nazaretske, pred kojom neka žena kleči, a s traga grad trsatski.

Jelena, majka Konstantina Velikoga, prepoznala je medju nazaretskim ruševinama svetu kućicu i providila ju žrtvenikom, na kojem su apoštoli misu čitali. U XIII. vieku posjetio ju Ljudevit sveti, vladar francezki i jednu stienu slikarijama ukrasio. Pripovieda se, kad se kućici približio, da je konja sjašio, ničice pao i tako Majku božju pozdravio.

Khalil, sultan egipatski, osvojiv Palestinu, popali kućicu, ali nuto čuda: angjeli prenesu gotovu kuću preko brda i dolina na žal mora hrvatskoga.

Stanovnici Trsata i okolice uživahu tu blagodat samo tri godine i sedam mjeseci, kad su kućicu na 10. prosinca 1294. angjeli dignuli i prenesli u šumu tri milje daleko od mjesta Rekanatia kod Jakina (u Italiji) na zemljište neke žene Lorete. Sbilo se to u tamnoj noći i zato pastiri opaziv sjajnu svjetlost, pohitiše na lice mjesta i nadju razsvietljenu kućicu. Drugi se dan sakupi silna svjetina, ne mogav se tomu načuditi. Sviet je vrvio k toj kućici mnogobrojnije nego u Hrvatskoj, nu kako su razbojnici hodočastnike plienili, mjesto pomalo opusti; al evo opet čuda! Iza osam mjeseci ponesu angjeli kućicu na jedno brdo blizu Rekanata, kojemu bijahu gospodari dva brata. Radi silna blaga, što je ovoj kući priticalo, braća se zavade, i sada prenesu angjeli kućicu po treći put i to na cestu rekanatsku, gdje i sada stoji.

Na trsatskoj ravnici, gdje stajaše kućica nazaretska, sagradiše Nikola i Martin Frankapan dozvolom pape Nikole V. današnju crkvu sa samostanom fratara sv. Franje države bosanske (1453), sada države hrvatsko-kranjske, darovav im već prije zemljište oko grada trsatskoga. Darovnicu Martinovu potvrdi još za njegova života nećak mu Ivan Anž u Bakru g. 1474, a brat mu Stjepan sa sinom Bernardinom Frankopanom u Modrušah g. 1475.

Čudotvorna majka božja primila je obilate darove. Tako od Tome Bakača i njegove supruge Ane, rodjene kneginje Ugnad, srebrni kip Majke božje, visok preko dva decimetra. Kralj Karlo V. poklonio je g. 1536. zlatnog orla u liku kolajne, koji je ukrašen sa draguljima. Stjepan Bakač darovao je g. 1615. veliki kalež od srebra bogato pozlaćen. Od cara Leopolda I. primi samostan na dar dva svjetionika od suha srebra. Bakranin Antun Karina darova veliki srebrni zub (1692) za prošlu zubnu bol. Carica i kraljica Marija Terezija posla od zelena baršuna, a srebrom izvezenu kasulu i dvie dalmatike.

Godine 1715. dostane se bl. Gospoja dvih zlatnih kruna od rimskoga kaptola, a papa Klemens IX. dopusti obilato oproščenje svim onima, koji na Trsat hodočaste.

O dragocjenostih trsatske crkve puk puno priča, medju ostalim i to, da je pod velikim žrtvenikom zakopan i zlatan konj sv. Martina, kojemu svaki odkinuti komad zlata iznovice poraste.

Oprostiv se trsatskom crkvom i krenuv ulicom bana Petra Zrinskoga, evo te pred gradom trsatskim. Uzadji po stuba, najavi se vratarici, koja će te najprije svakako povesti do galerije

slika. Ova sastojaše po prilici od dvie sto komada, nu u najnovije doba znatno se je smanjila. Medju slikama bijahu i dvie od našega Andrije Medulića, urezane u drvo: jedna je predočivala Floru sa malim dječakom usried cvjetna polja, a druga muža sa djetetom u poljskom predjelu. Danas su u sbirci (po Jankoviću) zastupani sliedeći znamenitiji umjetnici: Ivan Palma, Domini Tintoretto, Benvenuto, Ortolano di Ferrara, G. Reni, Anibal Carauli, Aleksandro Turchi.

Vratarica nas upozori posebice na jednu sliku, dodav, da bi to imao biti jedan od Frankapana, ali koji, da toga ne zna, a onda nam pokaza sliku nekoga trsatskoga fratra, o kojem nam izpripovieda sliedeću crtu: »Bio je uz ovoga još i drugi pripovjedač, koji je tako liepo propoviedao, da su ljudi u crkvi plakali. Ovaj, kojega gledate, okladi se s njime, da će on tako propoviedati, da će se ljudi istodobno plakati i smijati. Propovied počme; pak ganut u dno srdca plače, nu sad se on okrene i puk se za malo poče smijati, jer mu opazio straga lisičji rep, koji si je hotomice privezao i puk njime na smieh nagnao. Naravno, da je okladu dobio«.

Razgledav cielu sbirku, uze vratarica ključ, te nas pozva, da ju sliedimo. Pošli smo putićem sjevero-iztočno, a medju cipresama, japanskimi dudovi i gustim ružmarinom, pod kojim se žarili tulipani i sustasmo pred vratima povisoke četverokutne kule, te unidjosmo u stari grad. Zatim podjosmo do iztočne oble i najveće kule, u kojoj su sahranjene grčke, rimske i etruske starine, izkopane ponajveć u Pulju, Minturnu itd. Najkrasniji su kipovi Jupitra, Apola i Venere, te su samo za ove dvie grofu Nugentu nudili 30.000 for. Još su tu (po Kukuljeviću) kipovi Silene, Ganimeda, Faune, Circe, Mnemosine, Baka, Vertumna, Termina, Kupida, June, Hebe, Diane, Terpsikore i Higee. Vidio sam poprsje cara Claudija, Vespasijana, Julija Cesara, glavu boga Pana itd. Osim toga su ovdje nekoji mjedeni kipovi uz razne druge odlomke.

Na jednoj klupi leži pet topskih taneta, što su prije više godina u gradu izkopali. Do najnovije dobe bijaše ova kula bez krova i zato je kiša nekoje umjetnine jako oštetila, osobito one, koje bijahu sadrom popravljene.

Ostaviv kulu, dolaziš do potaracane stepenice, koju ukrasuje mosaički složeno kamenje. Prekoračiš li šest stuba, evo te pred malim dorskim hramom: grobnicom obitelji Nugentove. Pročelje hrama podupiru četiri masivna mramorna stupa, izkopana u Pulju. S desne i s lieve strane dva su stražara; raztvoriv ždrielo, izplaziv jezik, upiru oni oštro oko u tebe. To su dva mjedena orolava, koje poznatom vještinom salio pokojni Fernkorn. Do njih se sa svake strane uzdiže jedan granitni slavostup, desni prije postavljen kod Marenga (1800) na spomen Napoleonove pobjede, dočim lievi stoji radi razmjerja. Na jednom se krili pozlaćen orao, dočim je drugoga valjda nevrieme oborilo.

Unidjosmo u crkvicu sv. Josipa, zavijenu crnim suknom, i tu nam odmah pade u oči mramorni lies sa ostanci Lavala grofa Nugenta. Nad liesom njegovo je poprsje, a na desno grobnica njegove supruge, vojvodkinje Riario Sforca, takodjer u mramor uklesana. Od hrama do iztočne kule, podignuta je takodjer grobnica, u kojoj počivaju dvie grofove kćeri, nećak mu i još nekoji rodjaci.

Ljepšega si počivališta nije veliki pokojnik mogao odabrati, nego li na ovoj samotnoj visini, gdje vlada rajski mir i grobna tišina, kamo gradski žamor ne dopire, gdje oko ružmarina pred hramom zuje marne pčele i riedko se koja ptica oglasi. Tu medju bujnim čipresama, tim davnim simbolom tuge i žalosti, počiva vječni san onaj muž, koji nam je od očite propasti Trsat spasio; onaj muž, koji bijaše kao tudjinac, velik prijatelj Hrvatske. Neka počiva u miru!

Kreni od hrama ravno, a opet stubama, doći ćeš do južne oble kule. Kamenim zavojnim stubama uzlaziš do kruništa s kojega se prigodice i hrvatska trobojnica vije. Vidik je veoma raznolik.

Dolinu Rječine sa onimi pustimi vrhovi pregledavaš jednim mahom; u strašnoj dubljini i tvornicu papira, nad bučećom Rječinom motajuću se Lujzijanu, koja vodi preko Orehovice na Grobničko polje. S druge strane gledaš Trsat, Kostrenu sv. Lucije, daleki Velebit; zaustavlja ti se oko na ostrvu sv. Marka, na otoku Krku, Cresu i Lošinju, kruži cielim Kvarnerom, gleda

na Rieci skoro svaku kuću, a u starom koritu Rječine svaku brodicu, te siže od tjemenice Učke gore do vazda zelene Opatije i bajnoga joj okoliša.

Oko se neće utruditi, gledajuć te prekrasne predjele; ugodno je ovdje boraviti, a još ugodnije jedan dan medju drevnim trsatskim zidinama sprovesti. Vruće sunce prosipava svoje žarke trake po okolici, azurnom moru, Kvarnerskih otocih i Učkoj gori, a ti se nasladjuješ riedkim vidikom, šetajuć ili odmarajuć medju lovorikama, cipresama, smiljem, mirisavim kušem i drugim južnim biljem.

Kada si s kule sašao, zakreni malo, pa ti padaju u oči starodavni zidovi, pokriveni zimzelenim i debelim bršljanom, medju kojim ti uho ni glaska ne razabire.

Po drugih stubah dolaziš u pridvorje, koje ukrasuju dva rimska stupca, izkopana na starom riečkom gradu. Ovo je pridvorje ukrašeno povisokim cipresama, thuja'na, lovorikom, jorgovanom, a u takovu se bujnu zakutku uzdiže opet kula, na koju se takodjer uzlazi, nu mi krenusmo izpod debela ružmarina podzemno i dodjosmo u negdašnju uzku tamnicu, što leži upravo pod hramom. Vratarica nas upozori, da idemo lagano, da ne padnemo u hodnik, što od ovdje, kako nam nam reče, do papirnice podzemno vodi. Razgledao i razsvjetlio sam taj otvor, te se osvjedočio, da to nije hodnik, već duboka nakosa razpuklina kakovih ima na krasu i poviše. Još smo prošli povrteljnjakom, što se iza grada pruža, poslije odkinuli grančicu ružmarina, zataknuli ga u zapučak i gradskim se zidinama oprostili.

Kada je grad Trsat sagradjen, to se ne zna, nu medju Frankapanskimi gradovi bijaše on jedan izmedju najvećih i najznatnijih. U prvom početku imao je samo četiri oble kule, kasnije prigradiše još tri i tako bijaše urešen sedmerimi, to oblim, to četverokutnim kulama i malim zvonikom gradske kapele. Čelo grada gledaše prama moru i na grad Rieku; pobočna i stražnja krila gradska dizahu se nad strmom i golom vrleti, poziruć na duboku Rječinu i do daleka Senja. Nad iztočnim vratima utvrdjenim dviema kulama stajaše stražarnica, a pod njom tamnice. Čitav grad bijaše opasan tvrdim platnom uzduž kojega bijahu iznutra zasadjeni vrtovi i voćnjaci, te namještene sgrade gospodarske*.

Sve do Martina Frankapana vladali su knezovi krčki i modruški, gradom Trsatom, većom stranom zadružno, a neki od njih bijahu i neposredni gospodari grada Rieke. Tako je g. 1338. vladao

Nadgrobna ploča Elizabete banice Frankapanke. † 1613.

* Poviest Trsata po Ivanu Kukuljeviću. Vienac (1875.); Hrvatska vila (1882.)

Bartol Frankapan kao knez trsatski takodjer gradom Riekom, te je na molbu mletačke vlade zabranio na Rieci kovanje mletačkih novaca. Godine 1350. bijaše isti Bartol kao gospodar grada Rieke zamoljen od Mletčana, da im dozvoli kupiti vojnike na Rieci i u Senju za rat sa Genovežani.

Martin Frankapan bijaše prvi, koji po smislu diobe medju braćom u Modrušah g. 1449. dobi uz druge gradove i grad Trsat. Po njegovoj smrti († 1479.), jer bez djece, pripade Trsat njegovu bratu Stjepanu i sinu ovoga Bernardinu. Stjepan Frankapan počeo se prvi pisati knezom trsatskim, a dva put kapetanom zemlje Kranjske. Njegov sin Bernardin, oženiv se sa Alojsijom de Mersano od Aragonije, bijaše jedan od najuglednijih i najbogatijih velikaša, vladajuć na svom ogromnom imanju skoro nezavisno i sklapajući saveze političke s Ugarskom, Njemačkom, s Turci i Mletčani, kako mu se svidjalo i kako mu je bolje prijalo. Kad je za kralja Matiju doveo iz Napulja suprugu Beatricu, kćer Ferdinanda od Aragonije, bijaše od ovoga nagradjen zlatnom kolajnom. Kasnije udade Bernardin svoju liepu kćer za Matijeva sina Ivana Korvina, pa kad mu ne podje za rukom, da ga po smrti kralja Matije stavi na ugarsko prestolje, pristade uz njemačke careve Friderika i Maksimilijana, a zatim ponudi kraljevinu Mletčanom (1510.) i Turkom (1521.)

Nadgrobna ploča bana Nikole Frankapana († 1647.)

Godine 1522. dodje Bernardin kao starac od 82 godine u Mletke, da stupi u prijateljski savez s onom vladom, proti kojoj je sin mu Krsto prije malo vremena onako slavno vojevao. U veliko vieće, koje se je bilo radi njega sakupilo, dovede ga odbor odlične mletačke vlastele. Starac visoka stasa, suh i blied, s velikom bielom bradom i brkovi, odjeven bogatim narodnim odielom od crvena skrleta, posuta zlatom i dragim kamenjem, nije htio progovoriti drugim jezikom nego hrvatskim, premda je dobro znao latinski i talijanski.

Za vrieme vladanja Bernardinova pade Trsat u ruke Friderika, koji je ratovao sa kraljem Matijašem. U ugovoru mira, utanačenu 27. ožujka 1492. medju njemačkim kraljem Maksimilijanom, sinom Friderikom i Matijašem kraljem, kojega podpisahu i hrvatski velikaši, podpisan je na prvom mjestu Bernardin Frankapan.

Stojeći grad Trsat u njemačkih rukuh, pade u ratu Mletčana proti Maksimilijanu g. 1508. zajedno sa Riekom, u mletačke ruke. Ovom prilikom gledali su trsatski fratri kako su Mletčani barbarski sa Riekom postupali, porobivši sve kuće i crkve, razgrabivši s crkvenim dragocjenostima iste sv. moći, popališe i razoriše grad tako, da se nije u njem dalo stanovati. Kada su to trsatski fratri čuli i vidjeli, odnesoše sve vriednije pokretnosti crkvene i manastirske zajedno s pismima preko gore u nutarnju Hrvatsku, sahraniv svoje blago u tvrdom Medvedgradu, kojim vladaše tada Beatrica, kći Bernardina Frankapana, udova Korvinova. Nu već sliedeće godine osvoji Bernardin Frankapan pomoćju hrvatskoga bana Bota Banjskog ne samo Rieku, nego i Trsat.

Velika nesreća zadesi Trsat g. 1527., kad ga osvojiše Turci, provaliv iz Bosne preko Vratnika u hrvatsko Primorje i Istriju. Turci namjestiše tada na Trsatu do 1000 zarobljenika, ali ga moradoše naskoro povratiti Frankapanu. Sliedeće godine pretrpi stari knez Bernardin nesamo veliku štetu i na drugih svojih imanjih od Turaka, nego doživi i pregorku žalost, jer mu je sin Krsto kod Varaždina pao od neprijateljskoga zrna, nu uza sve to imao je on kao 88godišnji starac toliko duševne sile i snage, da je po smrti svoga sina uzeo vodstvo Zapoljine stranke u Hrvatskoj.

Nekoliko godina kasnije umre stari Bernardin i ostavi veći dio svojih ogromnih imanja Stjepanu Frankapanu Ozaljskomu, unuku svomu po sinu si Ferantu. Drugom polovicom XVI. vieka pade grad pod upravu kr. komore, jer ga je knez Stjepan prodao ili na silu predati morao, a pomenuta komora pridieli ga morskoj vojničkoj krajini, buduć se medju ona 44 krajiška grada, koji su se imali kao oštećeni popraviti i Trsat spominje.

Godine 1601. provale Turci iz Like u Primorje i dodju po drugi put do Trsata, da porobe grad i samostan s crkvom trsatskom, ali budu od junačkih Trsaćana i kršnih Vinodolaca slavno suzbijeni. Malo zatim nalazimo u gradu carske upravitelje Gašpara Roopa i Gašpara Knežića, nu za vrieme uskočkoga rata bijaše vlastnikom trsatskim opet jedan Frankapan i to Nikola, ban hrvatski.

Iza užasnoga smaknuća posliednjega Frankapana pade Trsat s drugimi ogromnimi imanji Zrinsko-Frankopanskimi pod upravu gradačke komore, koja ga upravljaše po vojnicih kao i ostale pogranične gradove hrvatske. Od poznatih upravitelja bijaše g. 1686. Ivan Petar de Argento zajedno i kapetan grada Rieke. Godine 1715. spominje se barun Octavio de Tarsiis, kao kapetan riečki i trsatski, a oko g. 1730—1736. bijaše grof Adelmo Antun Petaci, Riečanin, ujedno upravitelj Primorja. Pod upravom ovih i drugih postane Trsat početkom ovoga vieka razvalinom. Tako zanemaren pade pod upravu grada Bakra, od kojega kupi ga g. 1826. tadanji c. kr. podmaršal i zapovjednik austrijskoga Primorja, grof Laval Nugent. Taj čestiti muž, poriekom iz daleke Irske, obljubi Hrvatsku kao drugu si domovinu. Pokupovav neka znamenita imanja u Hrvatskoj, a kao osobit prijatelj starih gradova kupi i Trsat, koj si odabra i za svoje vječno počivalište. Razvaline prastaroga grada oživu pod njegovom rukom, stare podrtine postanu mladolike. Kule budu popravljene, duboki zdenac u pridvorju očišćen, opustošene sobe priredjene za stan i riedke umjetnine, što ih veleumni novi gospodar po svem svietu sabra, a posred grada otvori se i grobni hram.

Popravke grada izvede većim djelom mletački graditelj i vajar Paranuzzi, a zanimivo je kod ovoga popravka, da su starine gradske još starijim starinami popravljene. Sadašnji vlastnik grada, grof Artur Nugent, vriedan sin svoga otca, poljepša znatnimi troškovi grad, grobište i bašću, te revnom odanošću bdije nad ostavštinom svog veleumnog otca i nad riedkim spomenikom hrvatske prošlosti.

